

ԱԿՕՍ

Թ Ի Ի 9 4 0 • 9 Մ Ա Յ Ի Ս 2 0 1 4

Կորած 7 քէսապահայերուն 2-ը Վաքըֆը բերուեցան

Քէսապահայոց բռնազաղթէն վերջ կորած 7 չափերէն երկուքը՝ քոյր- եղբայր Ովսաննա (1923) եւ Մովսէս (1927) Գալստահական 6 Մայիսի երեկոյեան Սամանտաղի Հիւանդանոցէն շտապօգնութեան ինքնաշարժով մը բերուեցան Վաքըֆըրդիւլ: Քէսապի Իքիզուլէ գիւղի բնակիչ 91-ամեայ Ովսաննա ոսկրաբերման պատճառաւ անկողնոյ կը ծառայէ: Լիբանանահայատակ Հարազատները Հաւանաբար առաջին առթիւ պիտի զրկուին Պէյրութ:

ՄԻՄ կը պայքարի ուրացման դէմ

ՌԻՅԱՐ ԿԻՒԹԷՐԻՆ
uygulgurtekin@agos.com.tr

Վարչապետ Էրդողանի Հայոց ցեղասպանութեան շուրջ 23 Ապրիլին կարարած ցաւակցական արտայայտութիւնը կը շարունակէ գրադեցնել հանրային կարծիքը: Այս մասին «Մարդու Իրաւունքներու Միութիւն» (ՄԻՄ) ալ ցեղասպանութեան դարադարձի շեմին յայտարարեց «Վերջ Ուրացումին» արշաւը:

Մօտ քսան փարիէ ի վեր Մարդու Իրաւունքներու Միութեան երկրորդ փուլի գործող «Յեղապաշարութեան եւ Խորհրդակցութեան Դէմ Յանձնախումբ»ը կը պարտաւորուի Մեծ Եղեռնի ընթացքին խորհրդանշական անցողաբանութիւնը գեղեցիկ հանդիսացող վայրերու մշտնջեն, քաղաքի պարտաւորեանց վերաբերեալ գրուիլը, ցեղասպանութեան հեղինակներու անուններուն փողոցներէն եւ դպրոցներէն մաքրուիլը նախատեսող արշաւի մը:

Միութիւնը Իսթանպուլի մասնաճիւղին մէջ 5 Մայիս Երկուշաբթի օր մամուլի ասուխի մը կազմակերպելով հրապար-

կեց արշաւին մանրամասնութիւնները: Այս առթիւ իրաւաբան Էրէն Քէրքին անդրադարձաւ Վարչապետի ցաւակցական գրութեան: «Թուրքիոյ Հանրապետութիւնը ստիպուեցաւ անարգանքով ու սուբով լեցուն կոպիտ ուրացումէն, անցնիլ որոշ չափով մեղմացում ուրացումի մը: Հրապարակուածը սակայն, իր մեղմ ոճով հանդերձ ցեղասպանութիւնը ուրացող գրութիւն մըն է: Դրական ամէն մէկ նախադասութեան մէջ կամ անմիջապէս ետք կը յայտնուի ուրացումը եւ սպառնալիքը: Ըստով է թէ. Ի. դարու սկզբնական պայմաններուն փակ իրենց կենսքը կորսնցուցած հայերու երկնային հանգիստ կը հայցենք ու ցաւակցութիւն կը յայտնենք անոնց թոռներուն: Ահաւասիկ ուրացումի նախադասութիւն մը: Հայերուն մահանալը ոչ թէ կազմակերպուած ծրարքի մը, այլ Ի. դարու սկիզբներու պայմաններու... պատերազմի պայմաններու... եղանակի պայմաններու... քրտեանական պայմաններու եւ այլն կը վերագրուի:

Այսինքն «Օսմանեան Պետութիւնը հայերու դէմ ցեղասպանութիւն գործադրեց»

հասարակութիւնը պիտի շարունակէ մեղադրիչ, վշտացողիչ կամ գրգռիչ համարուիլ: Վարչապետը նման վարկածի համար ալ պարտաւոր է. «Անընդունելի է 1915-ի դէպքերը Թուրքիոյ դէմ պարտուակ մը ըլլալով գործածելը եւ քաղաքական բախումի մը նիւթ դարձնելը»:

Քէրքին անդրադարձաւ նաեւ Թուրք Պարտութեան կամաքին Վանի մէջ կազմակերպուած համագումարին: «Հարիւրամեայ ուրացումը անգամ մը եւս կրկնուած, բուն ցեղասպանութեան հայերու կողմէ գործադրուած, հայկական բազմաթիւ ապարամբութիւններ փրկելու նպատակով, ռուսերու հետ գործակցելով Օսմանեան Կայսրութիւնը թիկունքէն հարուածած ըլլալու մասին զեկոյցներ արտասանուեցան: Վարչապետի ցաւակցական պարզամի հրապարակման յաջորդ օրն իսկ թուրքիացի հայերը անգամ մը եւս մեղադրուեցան, թշնամի վերածուեցան: Երկրասպանութիւնը արդարացուեցաւ»:

Մարդու Իրաւունքներու պաշտպան Քէրքին իր ելոյթը շարունակեց ըսելով, որ Հայոց ցեղասպանութեան կողքին պիտի պայքար-

ին նաեւ այլ քրիստոնէայ ժողովուրդներուն դէմ գործադրուած ցեղասպանութիւններու ուրացման հետ: «Բացի Թալեթի Փաշայի անունը Իսթանպուլի եւ այլ քաղաքներու փողոցներէն կամ դպրոցներէն սրբել, պիտի աշխարհիք նաեւ 24 Ապրիլի գոհերուն անունները շինքերու, փողոցներու, կանգառներու եւ քաղաքներու վրայ անմահացնել: Անշուշտ թէ ամբողջովին պիտի չյաջողիք, բայց որքան որ մեր ուժը բաւէ պիտի շարունակենք պայքարիլ: Օրինակի համար Օսմանեան Խորհրդարանի ամենակարկառուն պարզամտորներէն իրաւաբան, գրագէտ եւ մրատարական Գրիգոր Չոհրապի բնակած փոս մութքին յուշարարական մը գերեզման աշխարհասփին արդէն սկսած ենք: Նոյնպէս բնագէտ Նազարեթ Տաղաւարեանի անունը համալսարանի մը լսարանին կամ դաշիմին վրայ անմահացնելու պիտի աշխարհիք: Չանգաւան քաղաքներու մէջ գիւրգիւղներ ու բնակատարներու վրայ պարտաւորուած ժառանգը պիտի ծանօթացնենք: Այս ծիրէն ներս քաղաքներու պարտութիւնները վերաբերելու արշաւին համար ալ պիտի աշխարհիք: Նիւթի շուրջ ցարդ գրուած պարտութեան մէջ անպետած են քրիստոնէայ, հրեայ եւ ալեւի ժողովուրդներու գոյութիւնները: Իբրեւ սկզբնակէր որոշած ենք ինչ քաղաքներ, որոնք են՝ Արարազար, Պրուսա, Քիւթախեա, Անգարա, Ամասիա, Այսթապ, Կեսաբիա, Երզրում եւ Եսկիշէիր»:

ՄԻՄ-ի արշաւի առաջին միջոցառումը պիտի կայանայ 14 Մայիս Երեքշաբթի՝ Ֆրանսական Մշակոյթի Կեդրոնին մէջ: «Թարուածաթիւ ժառանգ եւ վերլուծական աշխատութիւն» խորագրեալ ասուխի պիտի մասնակցին ցեղասպանութեան վերաբարձ ընթացքի մը զուակ եղող եւ թարուածայի մասին աշխատութիւններով ծանօթ ժաննի Ալթունեան, հոգեբանական վերլուծող Պէլլա Վալիպա եւ գրող Ռէնան Արման:

Զգոյշ՝ խտրականութեան դէմ

Պետութիւններու թիւը ստոյգ է: Եթէ ըրջանենք Լեւոնային Ղարաբաղի Հանրապետութիւնը, Հիւսիսային Կիպրոսի Թրքական Հանրապետութիւնը եւ այլ օրինակի Համապատասխան այլ ինքնակոչ De Facto պետութիւնները, ՄԱԿ-ի անդամներով կարելի է յստակ եզրակացութեան մը յանգիլ: Իսկ անդին, աշխարհի երեսին կան այլ թիւը ետապատի, քառապատի կամ մի գուցէ տասնապատի զերգանցող ազգութիւններ: Հապա մշակոյթները: Եթէ ընդունինք որ նոյն պետութեան սահմաններուն մէջ, նոյն ազգային բնակչութեան անդամ, շատ անգամ միայն բարբառային տարբերութիւններով նոյն լիզուն խօսող Հաւաքականութիւններու մէջ իսկ քաղաքէ քաղաք տարբեր մշակոյթի գաղափարներ կան, կը պարտադրուինք խտրականութեան դէմ պայքարելու:

Բնականաբար տարբեր մշակոյթներ պիտի գոյանան պատմական, աշխարհագրական, սոցիալական ու կրօնական գործոններու հետեւանքով: Սակայն այս գաղափարներուն մէջ ձեւաւորուած է Համաշխարհային ու Համատարած ընկերային սկզբունքներ: Ամենամարտական, նոյնիսկ մարգակի Հաւաքականութիւններու մշակոյթներն իսկ ձեւով մը պատշաճութիւններ կը գոյացնեն այլ ինքնակոչներուն հետ: Արդարեւ երբեք են չհակադրուողներ: Եթէ զանոնք անհեղափարակապէս հարազատութիւն չունենան, կեանքը կը զարգանայ իր սեփական շահերէն եւ թարուածայի մասին աշխատութիւններով ծանօթ ժաննի Ալթունեան, հոգեբանական վերլուծող Պէլլա Վալիպա եւ գրող Ռէնան Արման:

Ռուսաստանի հզօրացումը մտահոգութիւն կը պատճառէ

ՖԱՆԹԻ ԿԵՕՔԸՆԱ ՏԻԼԵՐ
fgdiler@agos.com.tr

Ղրիմի եւ Ուքրաինայ վերջին վերիվայրումները պարճաւ եղան, որ համաշխարհային հանրային կարծիքը անգամ մը եւս ակնարկը տեսնէ Ռուսիոյ վրայ: Չէ՛ որ Խորհրդային Միութեան քայքայումէն ետք անցումային դժուարին շրջան մը բոլորող երկիրը այժմ յաջողած է այդ ճգնաժամէն դուրս գալ եւ միջազգային քաղաքական դաշտին վրայ կարեւոր դերակատարի մը վիճակ ստանալ:

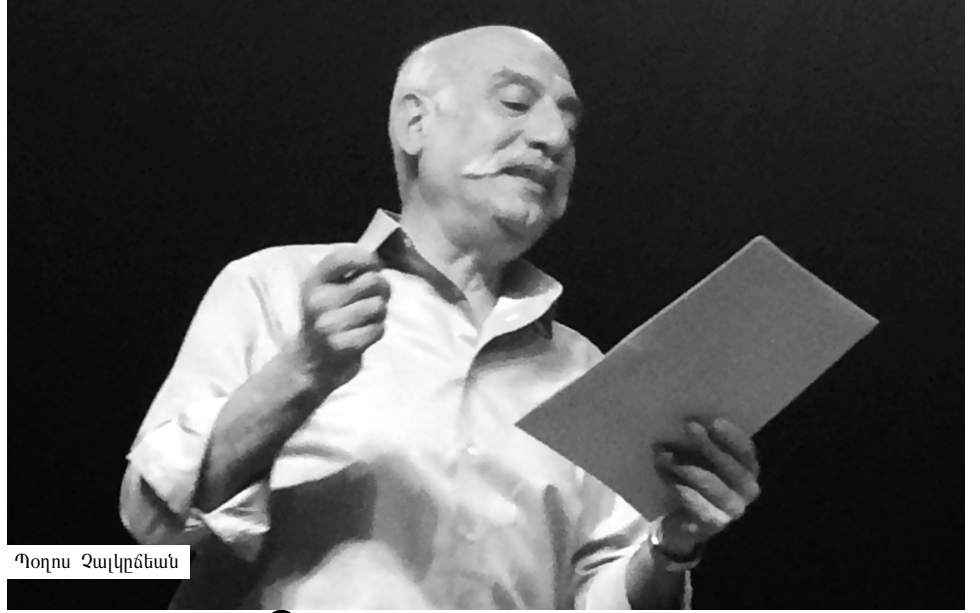
Վերջերս Ռուսիոյ Դաշնակցութեան խորհրդարանին իրացուցած որոշումով Ռուսաստանը հրապարակեց, որ պարտաւոր է քաղաքացիական իրաւունք փակ բոլոր անոնց, որոնք ծնած են նախկին Խորհրդային Միութեան փարածքին գրեթէ ողորդ:

երկրի մէջ եւ կը փրկապետեն ռուսաց լեզուին: Ռուսիոյ այս որոշումը որոշ միաբնակչութիւն կը պարճաւ բոլոր այն երկիրներուն, որոնց բնակիչները փարտուելով իրենց երկրէ ներս փրկող գործադրութեան, կ'ուզեն ապագայ որոնել այլ երկրի մը մէջ: Այդ փրկապետ երկիրներու շարքին է նաեւ Հայաստան, որ բնակչութեան կարեւոր նուագում մը կ'ապրի ճիշդ ալ այս պարճաւ: Ռուսական այս նոր ռազմավարութիւնը կը դիտուի որպէս ինքնաբերական ու նաեւ ինքնավարական սպառնալիք:

Միւս կողմէ Նախագահ Փութինի այս նոր օրէնքը ստորագրած օր Թիւմէն քաղաքի մէջ 26-ամեայ հայուի մը դաշու-նահարուելով սպանուեցաւ: ՍՕՎԱ Անթրոնիսի հետազոտման ընկերութեան փոխնորդին համաձայն 2009-2013 թուականներու միջեւ Ռուսիոյ մէջ արեւելեան ռճիրի գոհ գաղտնիքներ թիւը հասած է 1500-ի: Նոր որդեգրուած օրէնքը կրնայ խթանել նաեւ յարկապէս Կովկասեան երկիրներէ ելող գաղթականներու ուղղուած նմանաբնոյթ յարձակումները, մասնաւոր, երբ այդ յանցագործութեան հեղինակները ընդհանրապէս արժանավայել պարփոծ չեն ստանար:

«Միրողական Թափերական Օրերը» սկսան

Իսթանպուլ եւ Պողոզի Համալսարաններու թափերական ակումբներուն «Պերպետեան Հումփանեար»-ի ալ գործակցութեամբ կազմակերպուած է 3-25 Մայիս թուականներու միջեւ գործադրուելիք միջոցառումները սկսան:

Միրողական Թափերական Օրերուն 3 Մայիս Ծաբաթ օրուան ներկայացումը փրկելու նպատակով Իսթ. Համալսարանի Մշակոյթի կեդրոնին մէջ: Բանախօսներէն առաջինը՝ Մէլիմէր Ֆաթիի Ուալու խօսեցաւ Երուսաղ Օրերանի եւ իր գլուխ գործոց «Ընկեր Բանտն»-ի մասին: Ապա բեմ բարձրացաւ Ֆերիս Կիլլի, որ կարգաւ Ընկեր Բանտնին հարուածներ: Մուրաթ Ճանգարա ալ խօսեցաւ Օրերանի թափերականութիւններու մասին: Ուշագրաւ է, որ վերոյիշեալ բանախօսներէն Ծանգարան թրքերէնի թարգմանած է Չար-

շըր Արթին աղան, իսկ Ֆաթիի Ուալու՝ Ընկեր Բանտնին: Մեծապարի Մուրազկանները (Հաշմէթի Տիլմէթի) անգլերէնէն թրքերէնի թարգմանուած է Ալշէն Մեօնմէզի կողմէ, իսկ Արամաբոյժն Արեւելանը (Շարք Տիլմէթի) հայերէնէն թրքերէնի՝ Պողոս Չալկընեանի կողմէ:

Ուշագրաւ է թուրք երիտասարդ միաբնակներուն հայ թափերականութեամբ ու յարկապէս արեւմտահայ թափերականութեամբ ինքնաբերականութեամբ, ինչպէս որ ուշագրաւ էր Պողոս Չալկընեանի հայերէն կարգաւորած թարգմանութեան ունկնդրուելուն, իրենց բաժանուած թրքերէն թարգմանութեան ուղի ուղով հեղինակը, ու երբ Չալկընեան կը վերջացներ էջին ընթերցումը եւ էջը կը դարձնէր, գրեթէ բոլոր սրահը միասնաբար կը դարձնէին իրենց ձեռքի թարգմանութեան էջերը:

Ալիքի խմբագրարան մեջ

Հայկ Խանանյանի բնամայրաքարումն առջև «Ռաֆֆի»-ի կանանց հերթ:

Ելոյթի պահուն

Մամուլ ժողովը

Թեհրան, Սպահան, Շահինշահի եւ մանաւանդ Պուլվարցիք

ԱՆԳՐԱՏ ԷՍԴՌՈՒԳԵԱՆ

pakrates@yahoo.com

Երկրէ ներս, զանազան պարճաներով կարգաւորած այցելութիւններու ժամանակ միշտ յարուկ նշանակութիւն ունեցած են դէպի արեւելեան քաղաքներ ուղղուածները: Միշտ անելի հրապուրիչ թուած է այցելել Տիւրքմենի, Մարտի կամ Վան ճամբորդել, բաղդաբամբ Զմիտնոյ կամ Անգարայի: Սակայն չէի կարծեր թէ նոյն պատարտութիւնը պիտի գոյանայ երկրէ դուրս ալ, դէպի արեւելք ճամբորդելով:

2014-ի Ապրիլը, այնպէս պարտեցաւ, որ իրերայաջորդ ճամբորդութիւններով անցնի: Անուսկ կէտէն անելին անցաւ օտար երկիրներու եւ քաղաքներու մէջ: Ընդհանրապէս Ապրիլ 24-ի յիշարական առթիւ մեր մասնակցած միջոցառումներու վերջին հանգրուանը կայացաւ Պարսկաստան:

Թեհրանի «Հայ Մարզամշակութային Ռաֆֆի Համալիրը», «Իրանահայ Ազգային եւ Մշակութային Միութիւնը», «Նարմաթ թաղամասի Աշխարհարեւոյններու Հայկական Միութիւնը», «Մամուլի թաղամասի Աշխարհարեւոյններու Հայկական Միութիւնը» եւ «Արաքս շաբաթաթերթը» Մեծ Եղեռնի 99-ամեակի առթիւ միասնական ձեռնարկով մը որոշած էին յիշարակել ցեղասպանութեան զոհերը: Բացի 2 Մայիս Ուրբաթ երեկոյ կայացող գլխաւոր միջոցառումէն, վերոնշեալ բոլոր կազմակերպութիւնները հանդիպումներ ծրագրեցին իրենց հասարակական կայաններու մէջ: Տարբեր ժամանակներու մեր հաշտոյն ուսուցողական այդ հանդիպումներու գլխաւոր հետաքրքրութիւնը կը կազմէր պոլսահայութիւնը ճանաչելու մարմնը:

Ափսոսանքով պէտք է նշել որ պարսկական անցեալ ունեցող պարսկահայ եւ փրանկահայ հասարակութիւնները բաական նուազ փոխազդեցութիւն ունին իրարու նկատմամբ: Այս առթիւ կ'արժէ նշել որ, պարսկահայութիւնը պոլսահայութեան նման յերեղեռնեան զոյացած գաղթական մը չէ, այլ բազմադարեան անցեալ ունեցող պարսկական օրրան մը: Պարսից թագաւոր Շահ Ապպաս Հայաստանը նուազելէ ետք բանգրաբն ջուղայեցի գերիներ փարաւ իր հետ, որ կառուցէ արքայանիստ Սպահան քաղաքը: Պարսկադիր գաղթեցուած հայեր իրենց հետ բերին

չինարարական, յարկապէս քաղաքաշինական ունակութիւնն ու կարողութիւնը: Եթէ ոչ, անելի ուշ մայրաքաղաքի վերածուած Թեհրանի, բայց Սպահանի ընդհանուր դիմազօր մեծաւ մասամբ կը ներկայացնէ հայու յարուկ ճարտարապետական ոճը:

Թեհրանի մէջ կարելի է հանդիպիլ արեւելքի յարուկ երեւոյթներու: Ներառեալ քաղաքի ամենալայն փողոցները համարեալ ամէն փողոցի եզրէն կը հոսին առուներ: 3 միլիոնի կը հասնի քաղաքի մէջ երթեկող մոթոսիքլետներու թիւը: Անոնց մօտ թիւ մը կը կազմեն ինքնաշարժները: Երթեկողութիւնը կանոնաւորող եւ հետիոտներու անցքը դասաւորող լուսատու ազդարարութիւնները խիստ անբարար կը մնան ու մարդիկ մեծ վարպետութեամբ ինքնաշարժներու կամ մոթոսիքլետներու հոսքին մէջ ճարպիկորէն կը հարեն լայն փողոցները: Անելի ուշ ժամանակներուն մայրաքաղաք դարձած Թեհրանի մէջ համեմատաբար նոր են կողողային կառոյցները: Իսլամական յեղափոխութեան իբր հետիոտներ շար անգամ ալ կրօնական կառոյցի մը փրկարարութիւնը թողած ճարտարապետական ոճ մը կը փրկապէտ քաղաքին մէջ:

Կարելի է ըսել որ, սոյն կրօնական մթնոլորտը զգալի է նաեւ առօրեայ կեանքի գանձանք երեւոյթներու մէջ: Օրինակի համար Հայաստանեան եկեղեցոյ մէջ Ս. Պարտազը կը մարտնչի փոխանակ Կիրակի, Ուրբաթ օրերը: Դպրոցները՝ որ նախապէս երկսեռ եղած են, այժմ բաժանուած են աղջիկներու եւ մանչերու համար: Իսկ ի փրկարարութիւն մեր փորձութեան, Շահինշահի փոքր քաղաքին Հայ հոգեւոր հովիտի գրասենեակը կը գտնուի դպրոցի շէնքին մէջ: Հարեանցի դիպումով մը կարելի է նկատել որ, պարսկահայ հասարակութեան գլխաւոր մտահոգութիւնը ոչ թէ երկրի վարչակարգն, այլ ներհամայնքային կամօքի փրկարարութիւնն է: Արտագաղթը ինչպէս Պոլսոյ մէջ, Թեհրանի եւ այլ պարսկական քաղաքներու հայ համայնքներու մօտ ալ յուսալքութեան փոքրիկ փրկարար է:

Պարսկաստանի բնակչութիւնը ունի բազմազգի բնույթ: Ընդհանուրի մէջ կարելուոր համեմատութիւն կը կազմեն արքայէնանցի, քիւրդ, պելուճի, ասորի եւ դեռ բազմադիր ազգային կամ կրօնական փոքրամաս-

նութիւններ: Անոնք իրենց բնակչութեան համապարասխան թեկնածուներ ունին Պարսկական խորհրդարանի մէջ, որոնք այդ պաշտօնին կը կոչուին իրենց համայնքներու ձայներով: Բոլոր այս փոխալներէ մեկնելով դժուար է միանշանակ հասարակութիւն ունեցող Պարսկաստանի մասին: Ան երբեմն կը ցուցնէ իր ժողովուրդի կենցաղին վրայ ճշում բանեցող կրօնական մենափորութեան մը պարկերը, բայց ապա պարսկական մեծ մշակոյթ ու աստղ ունեցող այս երկրէ ներս կը հանդիպիք ժողովրդավարութեան այնպիսի երեւոյթներու, որոնց մասին ընկալում իսկ չունենան «քաղաքակիրթ» արեւմտեան երկիրները:

Թեհրանի մեր հնգօրեայ կեցութեան ընթացքին ելոյթներ ունեցանք ինչք փրկարներ միջավայրերու մէջ: Անոնցմէ մէկը եղաւ նաեւ Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան կեդրոն: Այսօրեւ ալ միջոցառումը ձեռնարկէր Յեղասպանութեան 99-ամեակին եւ նախքան օրուայ բանաստութիւնը, ցուցադրուեցաւ յայտնի յուշարձանը Սամուէլ Կարապետեանի պարտաւորած նիւթերու վրայ նկարահանուած վարպետական ժապաւէն մը: Մեր ելոյթին մէջ ալ նշեցինք ցեղասպանութեան գաղափարախօսութեան յարաբերութեան մասին: «Իրաւ ալ եթէ պարսկական յուշակոթողներու մարդու ձեռքով փորձումը պիտի կոչենք մշակութային ցեղասպանութիւն, ոճիւրը եւ յաջորդող ոչնչացման ծրագրի ուրաջումն ալ, ցեղասպանութեան յարաբերման ռազմավարութիւն: Այս դիմադրութեան նպատակը յառաջընթաց մը չենք փրկարներ վարչակարգ Էրպուրանի ցաւակցական պարզամիտ մէջ»:

Ինչպէս մեր այցելած բոլոր վայրերու մէջ, Պարսկաստանէ ներս ալ ցեղասպանութեան հետ նոյնացած կերպար մըն է Հրանդ Տիւրքի յիշարակը: Մեր մասնակցած բոլոր միջոցառումներու մէջ կամ բեմին կեդրոնը դրուած էր իր լուսանկարը եւ կամ ալ հանդիպակարներ, հիմնարկի ներկայացուցիչներ իրենց ելոյթներու ընթացքին կ'անդրադարձնային անոր ազգային պահանջարկութեան մէջ ունեցած ամփայտի ներդրումին մասին: Արդարեւ 2 Մայիս Ուրբաթ օր, Հայ Մարզամշակութային Ռաֆֆի Համալիրի մէջ կայացող միաս-

նական ձեռնարկին ալ Շիճեռակաբերող խորհրդանշող բնամայրաքարումն առաջ փրկարուած էր Հրանդ Տիւրքի դիմանկարը: Անկի քան 700 ներկաներու մասնակցութեամբ կայացող ոգեկոչման հանդէսի ընթացքին բացի մեր բանաստութեան փողանցեցին նաեւ երգ, ասմունք եւ պար:

Թեհրանեան անցողարձերու մէջ կայացաւ նաեւ մամուլի հանդիպում մը: «Յոյս» պարբերականի խմբագրարանի մէջ: Հանդիպման ներկայ էին բացի պարսկահայ մամուլի աշխատակիցներէն, Պարսկաստանի Պետական Լրագրու Գործակալութիւն «ԻՐԱՄ»-ի թղթակիցներ եւ պարսկերէն մամուլի գործիչներ, որոնք իրենց հարցումներով փոխազդեցութիւն քաղել ուզեցին Թուրքիոյ հայկական քաղաքականութեան, Միջին արեւելքի մէջ սրանման դերակատարութեան, ցեղասպանութեան դարադարձի շէնքին հայաշխարհի ծառայած խնդիրներու եւ մանաւանդ ալ պոլսահայութեան առօրեայի շուրջ:

Թեհրանեան այս ուղևորութիւնը առիթ ընծայեց որ յարուկ այցելութիւններ փոխարին Ալիք օրաթերթի եւ Արաքս շաբաթաթերթի խմբագրութիւններուն: Ալիքի յարուկ փակ մտքերիմ գրոյց ունեցանք թերթի խմբագիր Դերենիկ Մելիքեանի հետ: Իսկ Արաքսի խմբագրարանի մէջ շաբա շաբակեան գրոյց կայացաւ այս պարբերականի խմբագիրներ՝ Մովսէս Քէշիշեանի եւ Վիգէն Սարեանի հետ: Կ'արժէ նշել որ Թեհրանի մէջ լոյս կը փրկարներ նաեւ հայկական պարբերական մը՝ «Պայման», պարսկերէն լեզուով: Քառասնեայ պարբերականը իր էջերուն մէջ փրկար կու փայ հայութիւնը յուզող գանձազան երեւոյթներու: Այդ շրջագծէն ներս յարուկ փրկարութիւն մըն ալ ունեցանք Պայմանի թղթակցին հետ:

Իր հին ու նոր առաջնորդարաններով, հին ու նոր եկեղեցիներով, անոնց շրջափակին մէջ գործող կամ լքուած դպրոցներով, ինչամեալ թանգարաններով, աշխոյժ գործունէութիւն ծաւալող մամուլի միջոցներով, յարկապէս ու մանաւանդ ալ Պարսկաստանէ ներս կազմակերպեալ հասարակականութիւն մը գոյացնելու համար մեծ նպաստ ունեցող հասարակական կազմակերպութիւններով Թեհրան արդարացուց նախ քան այս այցելութիւնը, իր մասին մեր սնուցած բոլոր նախադրեալները:

Այս հակիրճ փրկարութիւններու փոխանցման մէջ մենք լուրջօրէն թերացած կ'ըլլանք եթէ յարկապէս չանդրադարձանք այն պարսկական հայ բնակավայրի մասին, որ փակախի դարեր առաջ ունեցած է իր գիւղային ակադեմիան, սեփական սարդաղիփարարը, 1800-ական թուականներէն ի վեր գործող միջազգային օդակայանը: Պուլվար կը կոչուի այդ գիւղը, որուն ժողովուրդը համբաւ ստացած է իր գիւրդութեամբ: Գիւրդութեան աստուածաբար շնորհը այնքան առաք է պուլվարցիներու մօտ, որ երախաներ կարիք չեն զգար դպրոց յաճախելու: Գիրք չեն կարդար, քանի որ գիրքէն սրանալիք յաւելեալ բան մը չունին: Ուրախութեամբ նշենք որ մեզի ալ բախարը վիճակուեցաւ պուլվարցիներու միջավայրը գտնուելու եւ անոնց յարկապէս երգիծական հանճարէն շոյալօրէն օգրուելու համար:

Սա մեր առաջին այցելութիւնն է դէպի Պարսկաստան եւ յարկապէս պարսկահայութեան, բայց մեր մշակած բարեկամութիւնները կը վկայեն թէ ապագային փակախի շար խապրիկներ կը փոխանակենք այս հայաշունչ երկրէն ու իր հարազատ ժողովուրդէն:

ԼՈՒՅԻՔԱ ՏՈՒՏՈՒ

Քանի մը պան ալ էս պիտի ըսեմ

Հակառակ քիմ էս աս նիւթին չպիտի մտնած ըսած էի, մէկ էր կու խօսք չըրած չպիտի կրնամ կե- նալ: Վարչապետին ցաւակցութիւն յայտնելու խնդիրին մասին տահա շատ պան կայ ըսուելիք: Ինչպէս քիմ ձեր կողմը, ըլլայ Հասարակ ժողովուրդը, ըլլան Համայնքային ղեմերը, օրերէ ի վեր գաղափար կը յայտնեն կոր նէ, մեր կողմն ալ նոյն պաները կ'ըլլան կոր, մենք ալ, հիշ չկեցած աս նիւթը կը ձե- ձենք կոր: Մնաց քիմ Հոս, այդ օրե- ըր տեսնող, ան մենք ցաւը մտրթին վրան զգացողներ ալ կան, անանկ քիմ, «պարսպ սուր Լուցիբա, տուն կենէ օդէն ճուրէն խօրթիք» չեմ կրնար կոր ըսել:

Ըսուածներէն կը տեսնամ կոր քիմ, աս խօսքերուն երախտապարտ էրողներ եւ յառաջիկային Համար մենք յոյսեր կրողներ, մէկ մը պեր- նէն էլաւ ես, վերջն ալ չէլպէթ կու գայ տէլիմ մտածողներ կան: Ոմանք պաց է պաց «աս խրտարը չըս- ւեր» ըսեր են ամա մտրթմութեան Հաւատացիք են: Ինծի Հարցունե- լու ըլլաք նէ, փէջ մտրթմութիւն ալ չեմ տեսնար կոր ես, աս ալ տարբեր: Նէ պատասխանատու- թեան զգացում մը, նէ փիւլմանու- թիւն մը, նէ բանուած ցաւ մը կայ աս խօսքերուն մէջ: Եանի ես պա- տրարքմիս ամէն ազգ կորուսաներ ունեցեր է, է՛հ քանի քիմ մենք ալ անոնցմէ մէկն էնք եւ ցաւերնիս լալու իրաւունք ունինք: Ան ատե- նը վախ վախ... իշտէ աս խրտարը Մեզի պան մը ըսե՛մ, մենք անանկ գերիին եկեղեցիները ճուրը ինչեղու- նող ազգ մըն էնք եւ անչափ եր- կար ատեն չխօրթիքու, ցաւերնիս մէջընդիս պահելու վարժուեր էնք քիմ, աս խրտար պանով երջանիկ կ'ըլլանք կոր:

Հարիւր տարի ետքը խնայի մէկը էլեր ցաւակցութիւն յայտնել է: Ան շատ մերտի. Ըսել է քիմ Հրան- դին, Սեւակին, աս մեռնող միւս չօճիկներուն Համար ալ պէլքիմ Հարուր տարի ետքը մէկը «վախ վախ» պիտի ըսէ:

Նայեցէք, աս երկրին մէջ երբ քիմ ցեղասպանութիւնը ընդունուի, «Հայ» բառն ալ Հայհոյանք ըլլա- լէ էլլայ, իշտէ ան ատեն պէլքիմ պաներ մը կը փոխուի, մնացածը պոջ խօսք է, հէմէն մի Հաւատաք: Կէտտեմէլիք պաներուն տակը անպայման ուրիշ նպատակներ կ'ըլլան:

«Երբ չի մտն էր ու ճառ, խնթերն են գրեում հնար»

Գարակեօզեանի փոքրիկ ասպրդերը

Գարակեօզեան Տան 100-ամեակի հանդիսություններու շարքին «Բենը քուկ է, Աստղը Դուն ես» խորագրուած երաժշտութեան մարտնչութեան 3 Մայիս 2014 Շաբաթ, Շիշլիի «Քենթ» մշակութային կեդրոնին մէջ: 5 փարեկանէն մինչեւ 15 փարեկան երախաներ, որոնք երաժշտական գործիքներու դաստանդութեան կը հետեւին, իրենց ընդունակութիւնները ցուցադրեցին հրճուանք եւ պարծանք պար-

գեղով ներկաներուն: Երաժշտական մարտնչութեան շարքին քաճուած էր երեք յայտագրերու եւ փոքր վեցուկէ ժամ: Բեն ելած աշակերպներուն 81 հարկը դաշնամուր, 25-ը կիթառ, 15-ը մանկուրիս,

7-ը ջութակ, 3-ը ֆլյութ եւ մնացեալներն ալ այլեւայլ գործիքներով ցուցադրեցին իրենց ընդունակութիւնները: Մարտնչութեան գեղեցիկ անակնկալներէն էին իրերայաշողը բեն բարձրացող երեք

աշակերպներ, որոնցմէ Քարո Շահիկօղլու եւ Տուլիա Դափթ դաշնամուրի վրայ ցուցադրեցին իրենց կարողութիւնները, իսկ Շանթ Էսմէր իր ճագի յօրինումը մեկնաբանելով ցուցաբերեց իր շնորհը:

Գարակեօզեանի 100-ամեակի հանդիսություններու շարքին «Բենը քուկ է, Աստղը Դուն ես» խորագրուած երաժշտութեան մարտնչութեան 3 Մայիս 2014 Շաբաթ, Շիշլիի «Քենթ» մշակութային կեդրոնին մէջ: 5 փարեկանէն մինչեւ 15 փարեկան երախաներ, որոնք երաժշտական գործիքներու դաստանդութեան կը հետեւին, իրենց ընդունակութիւնները ցուցադրեցին հրճուանք եւ պարծանք պար-

«Սվագոնց» Քաթմէրով նախաճաշը

Երկու փարիէ ի վեր Պոլսոյ մէջ հասակ Ենթադր Սերապարահայերու եւ Բարեկաններու Միութեանը, այլեւ ասանդութեան դարձնելու մրօք, երկրորդ անգամ կազմակերպեց Քաթմէրի օրը, Գումգարուի դրսի Սուրբ Յարութեան Եկեղեցոյ սրահին մէջ: Սուրբ Պարաբազի ասարփին, եկեղեցոյ հոգեւոր հովի Եղիա Քնյ, Քէլվանճեանի «Ճաշակեցոց»-ով բացուած սեղաններուն շուրջ ներկայ սերաստեցինք ու համակիրները հիւրասիրուեցան փարեկ Սերապարիոյ քաթմէրով եւ Տիկնաց Յանձնախումբի պարուստարած նախաճաշի ուրբերտէլներով: Հիւրերուն մէջ նկատուեցին Էր 98 փարեկան սերաստեցի Տիկն Ռեհեմա Պաճըօղլուն, որ ներկաներուն կողմէ ընդունուեցաւ ծափող-

շոյներով: Նախաճաշի ընթացքին խօսք առաւ Միութեան արեւնակեր Սեպուհ Քոչար ու ըսաւ.- «Մինչեւ այսօր, արդէն իսկ կազմակերպեցինք սերաստեցի պարունութեան ու մշակութիւն ուղղուած քաթի մը միջոցառումներ: Յատաշիկայ օրերուն ալ պիտի շարունակենք նմանօրինակ ելոյթներ եւ հանդիսութիւններ կազմակերպել: Այս ուղղութեամբ, յատաշիկայ 9 Մայիս Ուրբաթ օր, Միութեան Սանոց Միութեան մէջ Փորձ. Հ. Լեւոն Զեքիանի բանաստեղծութեան կը հրատարակուի ձեռագրուած, ունկնդրելու՝ Միութեան Արքայապետ մասին, իսկ 27 Յուլիս - 3 Օգոստոս թուականներու միջեւ կազմակերպուած ենք «Ճաշակեցոց» շրջապարտի մը»:

Տէրսիմի Հայերն ալ ընթերցին

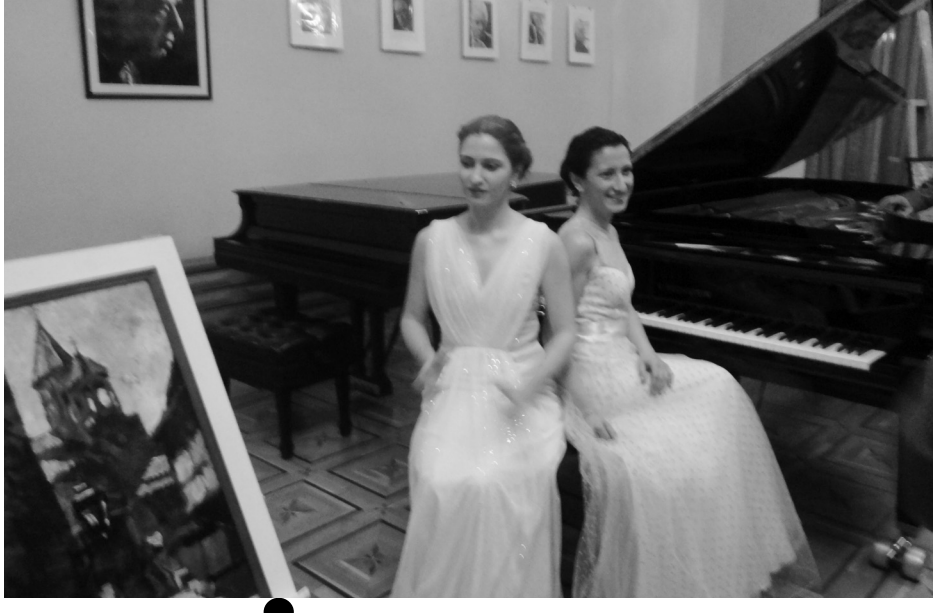
Տէրսիմի Հայերնակցական միութեան կազմակերպութեամբ, 3 Մայիս 2014 Շաբաթ երեկոյան ժամը՝ 20.00-ին, Գումգարուի դրսի Ս. Յարութեան Եկեղեցոյ Վարժառեան սրահին մէջ ընթերցի սեղաններու շուրջ փոքր ունեցաւ մըրեմիկ հանդիպում մը, ներկայութեամբ մօտ՝ 280 հոգիի: Տարբեր հայրենակցական միութիւններ ձեռնարկը թաշաղկերով իրենց մասնակցութիւնը բերին սոյն հանդիպման:

Տէրսիմի Հայերնակցական միութեան կազմակերպութեամբ, 3 Մայիս 2014 Շաբաթ երեկոյան ժամը՝ 20.00-ին, Գումգարուի դրսի Ս. Յարութեան Եկեղեցոյ Վարժառեան սրահին մէջ ընթերցի սեղաններու շուրջ փոքր ունեցաւ մըրեմիկ հանդիպում մը, ներկայութեամբ մօտ՝ 280 հոգիի: Տարբեր հայրենակցական միութիւններ ձեռնարկը թաշաղկերով իրենց մասնակցութիւնը բերին սոյն հանդիպման:

Պուրունըըլագիներ եւս հաւարուեցան

Երկու փարիէ ի վեր Պոլսոյ մէջ հասակ Ենթադր Սերապարահայերու եւ Բարեկաններու Միութեանը, այլեւ ասանդութեան դարձնելու մրօք, երկրորդ անգամ կազմակերպեց Քաթմէրի օրը, Գումգարուի դրսի Սուրբ Յարութեան Եկեղեցոյ սրահին մէջ: Սուրբ Պարաբազի ասարփին, եկեղեցոյ հոգեւոր հովի Եղիա Քնյ, Քէլվանճեանի «Ճաշակեցոց»-ով բացուած սեղաններուն շուրջ ներկայ սերաստեցինք ու համակիրները հիւրասիրուեցան փարեկ Սերապարիոյ քաթմէրով եւ Տիկնաց Յանձնախումբի պարուստարած նախաճաշի ուրբերտէլներով: Հիւրերուն մէջ նկատուեցին Էր 98 փարեկան սերաստեցի Տիկն Ռեհեմա Պաճըօղլուն, որ ներկաներուն կողմէ ընդունուեցաւ ծափող-

Տէրսիմի Հայերնակցական միութեան կազմակերպութեամբ, 3 Մայիս 2014 Շաբաթ երեկոյան ժամը՝ 20.00-ին, Գումգարուի դրսի Ս. Յարութեան Եկեղեցոյ Վարժառեան սրահին մէջ ընթերցի սեղաններու շուրջ փոքր ունեցաւ մըրեմիկ հանդիպում մը, ներկայութեամբ մօտ՝ 280 հոգիի: Տարբեր հայրենակցական միութիւններ ձեռնարկը թաշաղկերով իրենց մասնակցութիւնը բերին սոյն հանդիպման:

Երիտասարդ Լուսաւորիչ Երգչախումբը 85 փարեկան

Լուսաւորիչ Երգչախումբի հիմնադրութեան 85-ամեակի հանդիսութիւնը փոքր ունեցաւ 4 Մայիս 2014 Կիրակի՝ Պէլոյոլի Ս. Երրորդութեան Եկեղեցոյ մէջ՝ կրօնական, իսկ Նարեկեան սրահին մէջ՝ աշխարհիկ բաժիններով, նախագահութեամբ Պարթ. Ընդհանուր Փոխանորդ Արամ Ս. Արք. Արեւշեանի: Ս. Պարաբազը մարտնչութեան Մարտնչութեան Քնյ. Գալփագճեան, Լուսա-

ւորիչ Երգչախումբը վարեց Յակոբ Մամիկոնեան, ընկերակցութեամբ Շանթ Էօզպիլկալի: Սիրոյ սեղանի հանդիսավար Վահրամ Արկ. Լիւլեճեան բեն հրախրեց օրուան առթիւ խօսք ունեցողներն ու երգիչ-երգչուհիները, իսկ 85-ամեակի յարուկ կարկանդակը միասնաբար կրորուեցաւ Սրբազանի, խօսնակի, վարիչի եւ արեւնակերի ձեռամբ:

Լուսաւորիչ Մանկանց Երգչախումբի համերգը
Կը փոքրեկանանք, որ 85-ամեակի միջոցառումներու շարքին Մանկանց երգչախումբն ալ ելոյթ մը պիտի ունենայ 11 Մայիս 2014 Կիրակի ժամը 15.45-ին Նարեկեան սրահին մէջ, ղեկավարութեամբ Սէրճան Կազըրօղլուի եւ դաշնակի ընկերակցութեամբ Տուլիա Դափթի:

Պէզճեանի Բաժակի Օրը

Մայիսի 4-ին, Կիրակի Պէզճեան Ամիրա սրահին մէջ հաւարուեցան Պէզճեանի 25, 50 եւ 75 յոբելեար դասարաններու շրջանաարար սաները, որոնք բացի Խարանպուլէ, ժամանած էին արբասանեան հեռուոր երկիրներէ: Բեն հրախրուեցան Պէզճեանի երիցագոյն սանուհի, 75-ամեակի դասարանէն Սէրվին Քիչիքեան եւ կրպետագոյն աշակերտը՝ Մարիամ Համբարձումեան ու ապա ներկաները միասնաբար բաժակ բարձրացուցին իրենց վարժարանին կենացը:

Արամեանցիներէն Ընթերցման Տօն

Մայիսի 30-ին Արամեան Ռոմեանի Ա. Արասարանի փոքրիկները վարժարանի սրահին մէջ հանրութեան ներկայացան հայերէն, թրքերէն եւ անգլերէն լեզուներով կարարած ելոյթներով, պարերով եւ թմբուկներու նուագախումբով:

Ախ, Թիֆլիս, Թիֆլիս եւ թիֆլիսահայեր

ՇՈՎԻՆԱՐ ԼՈՔՄԱԿԵՕՋԵՆՆ

Մարիի վերջերին Արամ Խաչատուրեանի փուն-թանգարանում մի համերգ կայացաւ, որը բերել էին Թիֆլիսից եկած արթիստները: Դահլիճի հանդիսակարը մեծաւ մասամբ թիֆլիսահայեր էին: Վաղուց, շար փարիներ առաջ նրանք լքել էին Թիֆլիսը ի օգուտ Երեւանի, բայց նրանց սրտի կէտը մնացել էր Թիֆլիսում: Եւ այս համերգին նրանց սրտի երկու կէտերը միացան: Երանութեան մէջ նրանք լսում էին հայկական, վրացական, ինչպէս նաեւ յայտնի իտալական արիաններն ու երգերը, Թիֆլիսի երաժշտանոցի փրոֆ. Վիլի Գրի-

գորեանի եւ Թիֆլիսի օփերայի եւ պալէի մենակարար Բաջանա Յիրկուաճի կարարամբ: Ռոյալ դաշնամուրի վրայ սկզբից նուագեց թանգարանի փնօրէն Արմինէ Գրիգորեանը, փայլուն կարարելով Խաչատուրեանի թորաթթան: Փայլը չհամարեց, երբ Անդրէ Մեյրաբով նուագակցեց սոփրանօ Թամարա Յաշակեանցին, իսկ յերագայում Անդրէն առանձին նուագեց, գերագանցելով ինքն իրեն: Համերգը լի էր անակնկալներով. երկու ռոյալ դաշնամուրների վրայ նուագեցին երկու ջրնաղ ջոյրեր՝ Քրիստինա եւ Ռեգինա Մեյրաբովները: Վաճա Ազարիշուիին, Վրաստանի Կոմպոզիթորների Միութեան նախագահը, կարարեց իր

երգերը, ամբողջ համերգի ընթացքում բենի վրայ էին նաեւ 6 գեղանկարչական աշխատանքներ, որոնք համերգի հեղինակ Ալեքսանդր Պիրադովի հաւարածոյից էին, ինքը Պիրադովը Թիֆլիսի հայ համայնքի ամենակարկառուն դէմքերից է, տիկնիկական գիտութիւնների փորձոր, փրոֆէսոր: Հենց նա էլ վարում էր համերգը. ինչպէս վրացական ուրբարը անհամ կը լինէր առանց համեմունքների, այնպէս էլ համերգը առանց Պիրադովի պարկերարար խօսքի չէր ունենայ իրեն արժանի հմայքը: Վերջապէս Պիրադովը բեն հրախրեց Պ. Ազամեանի անուան պերական հայկական թարրորի դերասան Սամուէլ Էլբակեանին: Դահլիճը լցուեց բեմական խօսքով. Սամուէլը հանդէս եկաւ Պեպոյի մենաստեղծութեամբ (Գ. Սունդուկեան, 1825-1912, «Պեպօ» թարրերգութեան), այնուհերեւ հրաշք փոքր ունեցաւ՝ Մայաթ-Նովայի բանաստեղծութիւնները արբասանելիս Սամուէլը անցաւ երգասացի, այսինքն երգով արբասանեց, որի ընթացքում գեղարուեստական վայելքը հասաւ գագաթնակէտին:

Ինչպէս նկատեցիք, վրահայերի ազգանունները ունեն – ով կամ – շուրի վերջաւորութիւնները: Սամուէլը վերջերս է փոքր փոխուել Թիֆլիս Ալավերդիից, Լոռու մարզը աւելի մօտ է Թիֆլիսին, քան Երեւանին: Այս շնորհիկի դերասանի հեր եւ ծանօթացաւ Պ. Ազամեանի հայկական թարրորում անցեալ փարուայ Յունիս ամսին: Մի քանի օր, անցկացրած Թիֆլիսում, այնքան յագեցած էին ծանօթութիւններով, իմացութեամբ, վայելքով եւ յայտնագործութիւններով, որ մի փարի է, ինչ չեն կարող ուշքի գալ, եւ միայն այս անակնկալ համերգը սրիպեց ինձ բացել թիֆլիսեան յիշողութիւնների արկղիկը եւ վերանել մարդկանց կերպարները, որոնք կարելի է փնտնել միայն ու միայն այս իրօրինակ քաղաքում: Միայն Թիֆլիսում կարող էր ծնուել Փարաշանովի հանճարը, Բաժբետով-Մելիքեանի նման անկրկնելի նկարիչը եւ ընդհանրապէս վրահայերի նկարչական դարձողը իր իրայապկութիւններով: Թիֆլիսցիները ունեն իրենց յարուկ ազնուական կեցուածք, տոյնիսկ մորացկանները, օրինակ, մի կին մօտեցաւ ինձ փորցում եւ սիրալիկ մուրաց. «Չէիք ցանկանայ փայլ ինձ մի քանի դրոշ»... Իսկ հայկական թարրորի գրիմահարը (դիմաարդարը) ոչ միայն գրիմ էր դնում դերասանների դէմքին եւ վարսերը յարդարում, այլ (ինչպէս ասում են) ձեռքի հեր էլ յանգաթու էր, երբեմն

յանգաթուները յանգում էին իսկական բանաստեղծութիւնների: Նա Վրաստանի միակ գրիմահարն էր, ով արժանացել էր Վրաստանի մշակութային վաստակատար աշխատողի կոչմանը: Նրա անունը Ռոմէն Նուրալեան էր: Սովետական շրջանին նրան յաջողում էր սովորական դերասանից գրիմի միջոցով Լենինի կերպարը սրելով, մտում էր միայն դար ասել, այսինքն «ր» ինչինը «դ» արբասանել եւ հանդիսարեք վայելում էր մշրադարար Լենինին... Ռոմէնը ուներ իր փիլիսոփայութիւնը. «Ես Ռոմէն եմ, իսկ իմ կիկը՝ Ժուլիէթն է: Գիտէ՞ք, թէ ոնց է նա ինձ սիրում: Փող կայ, սեր էլ կայ: Ասա այն ձերուկը, 77 փարեկան է, հիկ կին ունի միաժամանակ...»: Արժի, որ գրօսենք Թիֆլիսով, յաջող անգամ անպայման կը թարմացնեն թիֆլիսեան փարարութիւնները... Շարունակելի

ԱԿՕՍ

ԱՐՏՈՆԱՏԷՐ՝ AGOS YAYINCILIK BASIM HİZMETLERİ SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ. անունով՝ Բահիլ Տինք, ՀԻՄՆԱԳԻՐ՝ Հրանդ Տինք, ԽՄԲԱԳՐԱՎԱՆ ՎԱՐԻՉ՝ Ռոպեր Քոփաշ, ՊԱՍԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ԸՆԴ-ՀԱՆՈՒՐ ԽՄԲԱԳԻՐ՝ Ֆերիտ Պալանճար, ՀԱՍՑԷ՝ Հալաքարեղի Պողոսյան, Սեպար Ափթ. 74, յարկաբաժին 1 Օսմանյեյ, Խթանալու: Հեռաձայն՝ 0212 296 23 64 - 0212 231 56 94 Ֆաքս. 0212 247 55 19 ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ Տինիա Սիպեր Վեյ Օֆսեթ Ա.Շ. «Կուպու Տինիա Պարմեկի» 100. Ելք Մահալլեի, Պաղճղար-Խթանալու: Հեռաձայն՝ 0212 629 08 08 ԲԱԺԱՆՈՐԳԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ՝ Թուրքիա՝ 6 ամսուան 90 ԹԼ. փարեկան 175 ԹԼ. Երոպա՝ 6 ամսուան 95 Երո, փարեկան՝ 180 Երո, Ամերիկա եւ Գանալա՝ 6 ամսուան 130 Տոլար, փարեկան 250 Տոլար, Աստրալիա՝ 6 ամսուան 150 Տոլար, փարեկան 275 Տոլար: www.agos.com.tr - agos@agos.com.tr

Տիգրան Բ. Մեծ էր նաեւ իր քաղաքականութեամբ

ՍԱՐԳԻՍ ՍԵՐՈՎԵԱՆ
sseropyan@agos.com.tr

Նախորդ թիւով ըսած էինք, որ Ն.Ք. 70-ական թուականներու կէսէն սկսած էր բարդանալ Տիգրան Բ.-ի փերութեան ներքին իրավիճակը, նաեւ փրօած էինք մեր այս թիւին խորագիրը՝ «Տիգրան Բ. եւ Սանապրով»։ «Սանապրով»ը սակայն առայժմ կը յնարաձգենք յառաջիկային ու կը շարունակենք Տիգրանով։

Ուրեմն Ն.Ք. 73-71 թթ. Թագաւորներու թագաւորին քաղաքականութեան աջակցութիւն չբերող հայ աւագանիին որոշ մէկ հարուածը, գլխաւորութեամբ Ջարեհ արքայորդիի, ապարամբեր էր։ Այդ շրջանին Տիգրան Բ. զբաղուած էր Փինիկիայի եւ Ասորիի մէջ Հռոմի դրոյնով սկսած ապստամբութիւնները ճշդելով եւ ի վիճակի չէր օգնելու իր դաշնակից Միհրդատ Զ.-ին, այդ պարճառաւ ալ չէզոք դիրք գրուած էր հռոմէա-պոնտական պայտերագմին։

Թէեւ Մեծն Տիգրան Ն.Ք. 71 թու ամբողջ ապստամբութեամբ փրօած էր Միհրդատին ու անոր 3-4000 մեծաբոյնիկ մարդոց, բայց Լուկոլլոսի գլխաւորած հռոմէական բանակին ներխուժումը արգելք եղած էր, որ ան օգնութեան փութար Պոնտոսի թագաւորին։ Լուկոլլոսի բանակը Տիգրանակերտի ճակատամարտին (Ն.Ք. 69) յաղթական դուրս գալով Հայաստանէն գրուած էր Ասորիքը, Փինիկիան եւ Դաշտային Կիլիկիան, բայց պայտերագմի երկրորդ փուլին՝ Արածանիի ճակատամարտին (Ն.Ք. 68-67) Տիգրան Բ.-ի զօրքը եր մղած էր հռոմէական բանակը։ Ի վերջոյ Տիգրան Բ. որոշած էր հաշտութեան նստիլ Հռոմի հետ, այս անգամ ալ սակայն, իրեն կը խանգարէր գահաժառանգ որդիին՝ Տիգրան Կրտսերը, որ ապստամբած էր հօրը դէմ։

Այսպիսով, Հռոմի հետ դաշինք կնքող պայտերները արշաւեր էին Հայաստան եւ պաշարեր էին Արարատը։ Տիգրան Բ. եր մղելով պայտերները, համաձայնութիւն կնքեր էր Պոնտոսի հետ Արարատի պայտանագրով։ Ու ապա, Ն.Ք. 64 թուին Տիգրան Բ. պարթեւներու Հրահապ Գ. թագաւորի հետ ալ համաձայնութիւն կնքելով թիկունքը ամրացուցեր ու այդպիսով խափաներ էր Հայաստանը նուաճելու Հռոմի եւ Պարսկաստանի ծրագրերը, պահպանելով Հայաստանի պետական անկախութիւնն ու փրարածքի միասնութիւնը։

«Ինչու Տիգրան Բ.ին արժանի կարեւորութիւնը չի տրուիր Հայոց Պայտութեան մէջ»

«Վերջին ժամանակները* հայ բանասերներու կողմէ Տիգրան Մեծի կեանքն ու գործը

կ'արժանանայ արտագոյ կարգի ուշադրութեան։ Յայտնի է որ Խորենացին իրօմին փերելութիւն չունի Տիգրան Մեծի կեանքի ու գործի մասին։ Չամչեանն է, որ առաջին անգամ կ'օգտագործէ յոյն եւ լատին աղբիւրներ, Տիգրանի պայտութեան համար»։

Այս փողերը փոխառուած են վարահեկի ու արժանատր բանասեր Գ.Ե.-ի (որ ուրիշ մէկը չէ, եթէ ոչ՝ Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Գարեգին Ա.) 1947-ին լոյս փրեւած Հրանդ Ք. Արմէի «Մեծն Տիգրան» անուն գործին հրատարակիչ խօսքէն։

Գ.Ե.-ի փողերը կ'անդրադառնան վերոյիշեալ օտար աղբիւրներուն, որոնցմէ օգտուած են վերջին ժամանակի հայ պայտմարներն ու բանասերները։ Քսաներորդ դարու վերջաւորութեան միայն հայ գիտնականներ կը սկսին Մեծն Տիգրանի կեանքի հետ կապուած աղբիւրներուն հաւար ընկելի ու արժանատր բանասեր Գ.Ե.-ի (որ ուրիշ մէկը չէ, եթէ ոչ՝ Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Գարեգին Ա.) 1947-ին լոյս փրեւած Հրանդ Ք. Արմէի «Մեծն Տիգրան» անուն գործին հրատարակիչ խօսքէն։

քննադատական վերաբերմունք ցոյց տալու դէպի իրենց աղբիւրները։ Այս միակողմանիութիւնը անլի աջառու կը դառնայ, այն պարագային, որ Տիգրանի եւ Միհրդատ Պոնտոսի կողմնակից պայտմիչներու գործերը անհետ կորեր են։

Տիգրանի կեանքի ու գործունէութեան մասին գրողներու ամենահինը եթէ Հ. Աստուրեանի գերմաներէն գրած դոկտորական աշխատանքն է, որ իր իսկ խօսքով նպատակ ունեցած է «գեղեցիկէն անլի ճիշդը փերելու»։ Երկրորդն է ակադեմիկոս Յակոբ Մանանդեան՝ 1943-ին տպագրուած «Տիգրան Երկրորդ եւ Հռոմ» եւ «Քննական Տեսութիւն Հայ Ժողովուրդի Պայտմութեան- Ա. հատոր» գործերով։ Մանանդեան քննադատութեան ենթարկած է ոչ միայն ին աղբիւրները, որոնք անաչառ չեն, այլ եւ շարք մը երուպական գիտնականներ, որոնք յետեւելով միայն միակողմանի եւ միտումնաւոր աղբիւրներու, յարկապէս՝ Պուրպարոսի վրայ, որ կը ներբող յարկապէս իր հռոմայեցի հերոսները, սրտերի փակ թողով անոնց հակառակորդները՝ Տիգրանն ու Միհրդատ Պոնտոսիին։

Երրորդ հետիւտակը կը հանդիսանայ Հրանդ Արմէի, որ ծանօթ չէ Մանանդեանի գործին, թէեւ անոնք գրեր են գրեթէ, միեւնոյն ժամանակ, բայց սկզբնական աղբիւրներու նկատմամբ նոյն կարծիքը ունին, անոնց միակողմանի ըլլալուն համար։ Մեծ բանասեր Գարեգին Ա. Կաթողիկոսն վերջ պարտիք նկատի առնել պայտմարան Հրանդ Արմէի խօսքերը Մեծն Տիգրանի մասին, անոր մասնուան երկու հազարամեակի լոյսն տարույն՝ 1947-։

Մեր թագաւորներուն ամենամեծը սակայն մինչեւ այս չունեցաւ իր կենսագրութիւնը։ Այս զանցառութիւնը, ի մասնաւորի հայ մարտնչութիւններու կողմէ, կրնայ բացարձակ մեր ձեռքը հասած աղբիւրներու անգոհացուցիչ բնոյթն ու հայ արքայի մասին եղած հարկաւոր յիշատակութիւնէն։

Տիգրանը մոռացութեան դատապարտուեցաւ Հայ Արշակունի թագաւորներու հրամանով

... Ինչո՞ւ պայտմասար Մովսէս Խորենացին Տիգրանի պայտմութիւնը համառօտակի եւ խառնակ ճոճով մը կը գրէ։ Խորենացին՝ որուն խորունկ հայրենասիրութիւնը կը բուցակալի ամէն անգամ, երբ Հայկ, Արամ, Տիգրան Երուանդեան, Արարաշէ, Խոսրով, Մեծն Տրդատ, եւ այլ մեծ Հայ թագաւոր մը բեմ կու գայ, կարծես իր հեղափոխութիւնը կը կորսնցնէ ու անտարբեր կը դառնայ երբ թագաւորներու ամենամեծին եւ ամենանշանաւորին դիմաց կը գրնուի։

Այսու ամենայնիւ, Խորենացին միակ հին հայ մարտնչութիւն է, որ ունկնդրած ըլլալով հայ գուսաններու եւ վիպասաններու երգերն ու բանասերելութիւնները եւ մեծ ուշադրութիւն փրած է առասպելներու, ինձ կը թուի թէ իր խանդավառ եւ ներշնչող վերագրումները Տիգրան Երուանդեանի մասին (Վեցերորդ դար Ք.Ա.) կը պարկասին Մեծն Տիգրանին։ Անտարապոյս, Խորենացին հոգեկան հրճուանքով նկարագրակար կու տայ հերոսի սխրագործութիւններուն եւ իր գրքի մէջ յիշատակուած երեք Տիգրանները շփոթելով՝ կ'ընտրէ Երուանդեան Տիգրանը, մինչդէռ իր կողմէ փրօած մանրամասնութիւնները ճշգրտօրէն կը պատշաճին Մեծն Տիգրանի, գոր Յոյն եւ Լատին պայտմիչներ կը յիշատակեն որպէս Թագաւոր Թագաւորաց։

Հայ պայտմագիրներու կողմէ Տիգրանին այս կերպ անտարապոյս մէկէ անլի բանասերներու զարմանք պատճառներ է եւ անոնք չեն կրցած գոհացուցիչ բացատրութիւն մը տալ եղածին։ Ըստ իս, առեղծուածը կարծուածին չափ անուճելի չէ։ Տիգրանի անձը եւ գործունէութիւնը մոռացութեան դատապարտելու ճիգը ի գործ դրուեցաւ Հայ Արշակունի թագաւորներու հրամանով։

Տիգրան միակ վեհապետն էր, որ Պարթեւ Արշակունիները՝ մինչեւ այդ արքան փերի չունեցած նուաստացումի ենթարկէն։ Ան ջախջախեց անոնց բանակները, արշաւեց անոնց երկիրը եւ Պարթեւ Արքայէն խլեց «Թագաւոր Թագաւորաց» փերողը։ Իր թառատունամեայ փրկապետութեան շրջանին, արքայութիւնը դէպի Պարթեւաստան երբեք չնուազեցաւ եւ ան մեռաւ իբրեւ յամառ հակա-Պարթեւական մը։

Բայց իր մահէն դար մ'իսկ ճանցած՝ իր գահին կը բազմէր Պարթեւ Արշակունի թագաւորին եղբայրը Տրդատ։ Անով կը սկսէր Հայկական ճիւղը Արշակունի Հարսպութեան, որ մօտաւորապէս չորս հարիւր տարի պիտի տեւէր։

Այս Արշակունի թագաւորն է իր յաջորդները պիտի չջողալիքին գովաբանութիւնը իրենց ամենախելոս թշնամի՝ Տիգրանին։ Ուստի իրենց փրկակալութեան շրջանին՝ Տիգրանի պայտմութիւնը, եթէ ոչ բոլորովին գրաքննուեցաւ, ներկայացուեցաւ աղճատուած եւ անճանաչելի ձեւով՝ պաշտօնապէս եւ մեծ Արքայի հոչակին աղօտ արձագանգները մնացին գուսաներգութեանց մէջ։

Հակառակ սակայն հայ պայտմագիրներու լոյսութեան, հայ ժողովուրդը, կարծես բնագրաբար, պահպանեց Տիգրանի յիշատակը։ Թէեւ իրենց յիշողութիւնը ինքզինքով մթաճեցաւ, ան սակայն բնաւ չկորսնցուց անդրադարձող ցոլքը երբեմնի շլացուցիչ փառքին։ Եւ մինչեւ այսօր, հազարաւոր հայեր Տիգրան անունը կը կրեն՝ որպէս յարգանքի փրօք մեծ թագաւորին»։

*Վերջին ժամանակներ հասկացողութիւնը պէրք է նկատի ունենալ որպէս 1947 (գրքի հրատարակութեան տարին) թուականէն առաջ։

(Շար.)
Յաջորդով՝ Սանապրով Արշակունի

ԲԱՌԵՐՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱԿՈՐ ԱՇԽԱՐՀ 116 **ՆՈՐԱՅՐ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ**
ndaduryan@agbumhs.org

ԱՆԹՈՂՈԳԻԱ

11 Յուլիս 1950, Երեւան։ Երեք մտաւորականներ, Ա. Իսահակեան, Վ. Համազասպեան եւ Էդ. Թոփչեան, յանձն առած են կազմել ու հրատարակել հսկայական գործ մը. արձակագիր, թէ բանաստեղծ, սովետահայ գրականութեան լաւագոյն էջերը ամփոփել մէկ հատորի մէջ։ «Հայպետերապի» գրասենեակներուն մէջ անոնք սահմանել էրք գիրքին ներածութիւնը, կ'որոշեն նաեւ փերողը. «Սովետահայ Գրականութեան Անթոլոգիա»։

Խոսմբ մը գրողներու, գրական որբեւ ուղղութեան կամ ժողովուրդի մը լաւագոյն սերելծագործութիւններու մէկփերումն է գիրք մը -սովորաբար սրտաւոր-, եթէ անունին մէջ փրենենք հերբեւալ բառերն մէկը. «բուրաստան», «գոհարներ», «էջեր», «պոյտ», «մարգարիներ», «ամբողջական», «ընտրի», «հարբըրի», «երկեր»... մեր լեզուն հարուստ կ'երեքի գրական հաւաքածոներ անուններու մէջ։ Պէրք է ըսել նաեւ, թէ վերոյիշեալ

մէջբերումները բառարանէ պերում բառեր չեն, այլ տպագրուած իսկական գիրքերու վերնագիրներ. «Հայրեններու Բուրաստանը» 1940-Փարիզ, «Գրական Գոհարներ» 1949-Պէրոս, «էջեր Հայ Վիպասանութեան Պայտմութիւնից» 1957-Երեւան, «Պոյտ Մը Հայ Բանաստեղծութեան Պարտեգին Մէջ» 2000-Խթանալու, «Մարգարիներ Հայ Բանաստեղծութեան» 1914-5 -Թիֆլիս, «Ամբողջական Երկեր» 1931-Փարիզ, «Վրաց Գրականութեան Ընտրի էջեր» 1961-Երեւան։ Եւ այս հարուստ ու հայեցի ցանկին մէջ հեղափոխական է փրենել նաեւ Հիւսիսն եւ կամ այդ օտար բառը՝ «Անթոլոգիա»։ Յունական բառ է «անթոլոգիա» (Փր. anthologie, անգլ. anthology)։ Արմարներն են «անթոս»՝ ծաղիկ եւ «լոգո», քաղել բառերը։ Մեր լեզուին մէջ ունիք անոր կարտարեալ ու արեւմտահայ մարտնչութեան մէջ լաւ հաստատուած պատշաճեցումը, «Մաղկաքաղ»։ Հին դարերուն «Անթոլոգիա» կը

կոչուէին դասական բանաստեղծութեան լաւագոյն սերելծագործութիւններու ժողովածուները։ Այս բարդ բառը սերելծուած է Ք.Ա. 60-ական թուականներուն յոյն բանաստեղծ Գալարացի Մեղեագրոսի կողմէ։ Յունական մշակոյթի մէջ ծաղիկները կը խորհրդանշեն կեանքի ամենաուրբ զգացումները եւ հաւարք կար, թէ բանաստեղծութիւնը միայն կրնայ զանոնք արտայայտել։ Մեղեագրուր նաեւ բանաստեղծ էր։ Ան է որ առաջին անգամ գիրքի մը մէջ ամփոփած է յունական բանաստեղծութիւններ ու զանոնք անունամ յայն՝ «Մղէփանոս» (Στέφανος, դրասանգ), ապա վերանունամ՝ Անթոլոգիա։ Բառը անցած է լատիներէնի, ապա երուպական արդիական լեզուներու։ Անթոլոգիաները 1600-ականներէն ի վեր կը գործածեն զայն, իսկ ԺԹ.- դարուն Ա. Փերպուրիկ եւ Մոսկուայի մէջ ուսանած ռուսամէր մտաւորականներու միջոցաւ ալ մտած է հայերէնի։ 16 Նոյեմբեր 1950, Երկուշաբթի առաւօր... Մտաւորականները երեք ամիս փրեւած աշխատանքէ երք կ'ատարեն «Անթոլոգիա» ու զայն տպագրութեան կը ստորագրեն։

Ես չեմ կռուիր, Ես բանաստեղծ եմ, այս գիրքը իմ անթոլոգիան է...

Այս ալ մեր գորակար Անդրանիկն է։

Բնագիրը կը հասնի «Հայպետերապի» Ու.1 տպարանը, որ կը գրնուի Ալանդեան (այժմ՝ Հանրապետութեան) փողոցի վրայ, «Հայպետերապի» գրասենեակներէն ոչ շարք հեռու։ Ինչ որ դուրս պիտի գայ այդ տպարանէն՝ ծաւալուն գործ է. 709 էջ, մեծադիր գիրք՝ որ կը ներառէ 83 հեղինակներու 282 ընտրի երկեր։

Յ.Գ. Վերոյիշեալ «Անթոլոգիա»ի մէջ, Սրբախնեան բռնաճշտումներու փակ, որպէս «դատապարտեալ» հեղինակ, փեր չէ փրօւած Ե. Չարենցին։ 1954-ին, Սրբախնի մահէն երք է որ պիտի վերականգնուէր Չարենցը եւ իր բանաստեղծութիւնը։ Ուստի, այդ տարին Երեւանի մէջ հրատարակուած կը փրենենք Չարենցի «Ընտրի Երկեր»ը։